

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені
проф. Є. Петухова

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК

ФОРМА СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття другого(магістерського) рівня вищої освіти

Виконав: студент 241 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
Програми 012 Дошкільна освіта
Олександр Терлецький
Керівник: проф. Л.А.Пермінова
Рецензент: директор дошкільного
навчального закладу-центру розвитку
дитини №20 «Пірамідка» Маценко
Т.М.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАН СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПЕРЕДШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ.....	7
1.1. Аналіз сутності сенсорного виховання дошкільників у психолого- педагогічній літературі.....	7
1.2. Розвиток сприйняття у дітей дошкільного віку в сенсорних системах	9
1.3. Новітні підходи щодо розвитку дітей дошкільного віку	10
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	14
2.1. Дидактична гра як засіб сенсорного виховання дітей дошкільного віку	14
2.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	23
ВИСНОВОК	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33
ДОДАТКИ.....	41
Додаток А. Комплекс занять з сенсорного виховання дошкільників....	41
Додаток Б. Кодекс академічної доброчесності.....	50

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогоднішня реальність має на меті замінити сприйняття безпосереднього контакту дітей з навколишнім світом на готові моделі реакції, а також має на меті виховання всебічно розвиненої особистості, здатної самостійно мислити та повноцінно реагувати на навколишній світ. Розвиток психологічних процесів дітей, формування інтелекту, розвиток комунікативної компетенції, формування світогляду на основі власних відчуттів — все це своєрідне організуюче й розумне сенсорне виховання.

«Враховуючи дослідження відомих педагогів і психологів, можна підкреслити, що без сенсорного виховання уявлення дітей ще є поверхневими, тому не можуть створити необхідні умови для всебічного психологічного розвитку, повноцінного оволодіння знаннями та вміннями» [5].

«Дошкільний період – це період початкового осмислення навколишньої дійсності. Водночас інтенсивно розвиваються пізнавальні потреби та здібності дітей. На дошкільному етапі діти пізнають об'єктивний світ, явища природи, які можна спостерігати та отримувати від дорослого населення: інформацію (розповідь, читання, пояснення). Усе це тісно пов'язане, але знання, отримані через усний досвід без чуттєвого досвіду, нечіткі» [10].

Сенсорне виховання - розвивати уявлення дітей про зовнішні характеристики предметів відповідно до їхніх вікових можливостей. У процесі сенсорного розвитку у дітей складатимуться уявлення про зовнішні характеристики предметів (форма, колір, розмір тощо). Сенсорне виховання займає одну з основних позицій у розвитку дітей дошкільного віку. Дошкільний період – найуспішніший період для вдосконалення сенсорної діяльності та накопичення знань про навколишній світ. До такого ж висновку прийшли Ф. Фрöбель, М. Монтесорі та інші відомі зарубіжні дошкільники, а також відомі

представники дошкільної освіти та психології О. Запорожець та А. Усова. Сенсорне виховання спрямоване на забезпечення адекватного розвитку та є одним з основних навичок дітей дошкільного віку. Успіх психологічного, фізичного та естетичного виховання залежить від слуху, зору та сприйняття навколишнього світу дітей.

Тому ми помітили, що сенсорне виховання слід розглядати як новий вид зростання та як базову здатність, яка допоможе дітям розвивати свою особистість у майбутньому. Через безпосередній контакт з природою, явищами суспільного життя та світом речей, створеним людиною, вона сприяє збагаченню особистості дітей. Актуальність дослідження сенсорного процесу виховання дітей дошкільного віку залежить від посилення уваги до оновлення дошкільної освіти. Концепція потребує врахування рівня психофізіологічного розвитку, спроможності навчальної програми та сучасних технологій навчання в процесі освіти.

Застосування навчальних ігор у практиці дошкільної освіти залишається актуальним. Наше дослідницьке питання має на меті розкрити потенціал навчання ігор як одного з методів сенсорного виховання дітей дошкільного віку. Розв'язання даної проблеми зумовило вибір теми нашого дослідження: **«Дидактична гра як форма сенсорного виховання дошкільників»**.

Мета дослідження—укласти комплекс дидактичних ігор для дошкільників як основного засобу сенсорного виховання та експериментально перевірити його доцільність у практиці сенсорного виховання малюків.

Для досягнення поставленої мети, визначено наступні завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу щодо стану досліджуваної проблеми.

2. З'ясувати роль дидактичної гри у сенсорному вихованні дітей дошкільного віку.

3. Укласти комплекс дидактичних ігор та обґрунтувати організації аспекти сенсорного виховання й розробки занять означеного спрямування для дітей дошкільного віку.

4. Експериментально перевірити ефективність дидактичної гри, як форми сенсорного виховання дошкільників.

Об'єкт дослідження – формування й розвиток сенсорики у дітей дошкільного віку в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження – дидактична гра, як форма сенсорного виховання дошкільників.

Досягнення поставленої мети і реалізації завдань дослідження зумовили вибір комплексу методів:

- теоретичні методи: порівняння поглядів вчених на різні аспекти досліджуваної проблеми, аналіз наукової психолого-педагогічної літератури для визначення мети, предмета, завдань дослідження;

- емпіричні методи: педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи), спостереження та узагальнення практичного досвіду для перевірки ефективності впровадження педагогічних умов у процес сенсорного виховання дітей дошкільного віку засобами дидактичної гри.

Теоретичне значення роботи полягає у моніторингу науково-педагогічної і методичної літератури щодо використання дидактичної гри у сенсорному вихованні дошкільників, дослідженні передумов їх ефективного застосування.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що отримані результати можна використовувати у практичній роботі вихователями під час роботи з дошкільниками за допомогою дидактичної гри при розробці занять, методичних рекомендацій.

Апробація. Оpubлікована статтю «Дидактична гра як форма сенсорного виховання дошкільників» у збірці матеріалів Обласного

науково-практичного Інтернет-семінару «Ресурсна складова розвитку особистості в умовах нової української школи».

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, загального висновку, списку використаних джерел (81 найменування). Загальний обсяг роботи складає 45 сторінок, з яких 35 – основного тексту.

РОЗДІЛ 1.

СТАН СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПЕРЕДШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

1.1. Аналіз сутності сенсорного виховання дошкільників у психолого-педагогічній літературі

Проблемою сенсорного виховання займалося багато видатних вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів. «Сенсорне виховання має важливе значення для всебічного розвитку дитини. О. Усова відзначає, 9/10 всього розумового багажу дітей дошкільного віку складають результати діяльності органів чуття. Видатні педагоги – М. Монтесорі, С. Русова, Є. Тихєєва, К.Д. Ушинський, О. Декролі, Ф. Фребель відзначають сенсорне виховання як одну з основних сторін дошкільного виховання» [24, 71].

«Засновник дитячого садка Ф. Фребель пропонує використовувати різноманітні ігри для розвитку органів чуття дітей, ознайомлення їх із природою, життям людей підготовки до школи. Цю мету він підкріплював дидактичним матеріалом, призначеним для формування уявлень про форму, величину, просторові відношення, чмсла, так звані дари, а також систему знань та ігор, спрямовану на розвиток сенсорики. У дошкільному віці розвиток прагнення до пізнання повинен реалізуватися через безпосереднє споглядання предметів навколишнього світу» [37].

Видатний дидакт К. Ушинський наголошує на необхідності того, «щоб предмет безпосередньо відображався у душі дитини, її відчуття у цьому процесі перетворювалися на поняття, а з понять складалася втілена в слові думка» [8].

Педагог М. Монтесорі (1870 - 1952) розглядає сенсорний розвиток як «важливу складову частину і основу формування особистості: без розвинутих органів чуття не може бути інтелекту і вихованої людини. Метод М. Монтесорі не просто вказує дитині на якості

предметів і явищ навколишнього світу, а дає можливість самостійно набувати знання і відкривати свій внутрішній світ, що значно важливіше, ніж повідомлення з боку дорослих. Матеріал, розроблений М. Монтесорі, побудований так, щоб розвивати окремі сфери вдчуттів, вчити слухати тишину і звуки, розрізняти кольори, форму, вагу та інше» [20].

На думку Б. Ананьєва, «сприйняття спочатку – це не розчленована суб'єктивна форма предмета як такого, а відображення кордонів між суцільною просторовою масою і окремим предметом, виділився з нього за допомогою руху. «Не тільки окремі подразники, але весь навколишній світ діє як ціле, з якого виокремлюються завдяки руху самих речей їх просторові якості та відносини» [3, с.65].

У кожному віці перед сенсорним вихованням стоять свої завдання, формується певна ланка сенсорної культури. «Н. Подд'яков виділяє три періоди освоєння еталонних значень якостей: до трьох років – період сенсомоторних передеталонів, коли дитина вдображає лише окремі особливості предметів, які мають істотне значення для безпосереднього рухового пристосування – деякі особливості форми, величину предметів, відстань тощо; до п'яти років – дитина користується предметними еталонами, тобто зразки властивостей предметів співвідносяться з певними предметами, наприклад, овал визначається через форму огірка; після п'яти років – на основі накопичення досвіду і його узагальнення під керівництвом дорослого відбувається засвоєння дітьми загальноприйнятих еталонів, коли самі властивості предметів набувають еталонне значення у відриві від конкретного предмета (трава зелена, яблука як куля, дах будиночка трикутний, тощо)» [6].

1.2. Розвиток сприйняття у дітей дошкільного віку в сенсорних системах

Кожен день дитина контактує з навколишнім світом та людьми, в свою чергу постійно відчуваючи зорові, слухові, шкірні та інші подразнення. З часом роздратування, викликані цим предметом, виділяється зі всіх навколишніх впливів, зв'язуються між собою, що призводить до виникнення сприйняття особливостей предмета. За приклад можна взяти звуки голосу матері які немовля чує і одночасно бачить її фігуру і обличчя. У підсумку ці слухові і зорові подразники виділяються і пов'язуються разом формуючи у дитини цілісний образ матері.

«Аналізуючи дослідження, виходить що впродовж перших трьох років життя у дитини швидко удосконалюється зорова оцінка невеликих відстаней, а також правильне визначення місця розташування предметів за допомогою зору. Покращується здатність розрізнення предметів за забарвленням і формою» [73].

В «результаті мовного спілкування з оточуючими людьми все більшу роль у сприйнятті дитини починає відігравати слово, друга сигнальна система» [68]. «Сприйняття – це складний пізнавальний психічний процес, за допомогою якого дитина відображає предмети і явища, у складовій всіх їх якостей при безпосередній дії на органи чуття. Він передбачає використання минулого досвіду. Така складна психічна діяльність не може існувати у дитини від народження. Тому вона формується поступово в результаті практичної діяльності та спеціального навчання протягом життя дитини» [68].

Від початку і до кінця дошкільного віку сприйняття дитини досягає відносно високого ступеня розвитку, однак на різних етапах ще недосконале. «Під час розглядання будь-якої картини, дитина обмежується тим, що детально не розглядає зображення, а тільки фокусується на якій-небудь одній деталі, не помічаючи іншого» [60].

З кожним кроком дошкільник переходить від примітивних видів сприйняття до цілеспрямованого, тобто спостереження за різними навколишніми предметами та явищами.

Образотворча діяльність сприяє розвитку сприйняття в дошкільному віці. «Так, малювання, ліплення та конструювання привчають дитину більш уважно розглядати зображувані предмети, більш ретельніше їх вивчати» [34]. Лакмусовим папірцем при перевірці правильності сприйняття виступає образотворча діяльність. Але необхідно стежити, щоб дитина односторонньо не захоплювалась фантазуванням, а поступово привчалась відтворювати реальні особливості об'єктів, що сприймає. Таким чином, дитина поступово покращує свої навички і точному відтворенні дійсності у зображенні.

Значну роль у розвитку сприйняття також посідають ігри, зокрема дидактичні. «Кожна гра має якусь цікавинку, на яку дитина звертає увагу і змушує дитину свдомо їх сприймати» [48].

«Постійні заняття, що проводяться в дитячому саду (розгляд ілюстрацій, бесіда за картиною тощо), поступово направляє дошкільника до правильного сприйняття навіть відносно складних зображень» [24].

На одному рівні з зоровим також відзначаються тактильне й слухове сприйняття. «Розвитку музичного слуху дітей сприяють музичні заняття, тактильні сприйняття утворюються в результаті поєднання шкірних і рухових відчуттів» [4].

На початку дошкільного віку ці сприйняття є недосконалими, але поступово до кінця дошкільного віку дитина повина безпомилково розрізняти елемент

1.3. Новітні підходи щодо розвитку дітей дошкільного віку

З появою нових методів розв'язання освітніх завдань, роль вихователя набула нової якості. Відбувається еволюція змісту, форм і методів навчання що спонукає до розробок та впровадження нових

освітніх технологій. Новітні розробки з часом стають традиційними, які сприймаються оточуючими. Специфіка педагогічних інновацій є досить складна, тому вона потребує особливих знань, навичок, здібностей. Складність, багатогранність педагогічної діяльності є чинником, що відкриває простір для багатьох педагогічних технологій та підходів щодо розвитку дітей дошкільного віку.

Технологія “Будинок вільної дитини” автором якої є Марія Монтесорі ставить за мету створення предметно-просторового середовища, де дитина зможе реалізувати свої здібності та задатки. Дитина повинна бути вільною і самостійною у виборі виду діяльності. «Працюючи з матеріалами, вихованець повинен наслідувати педагога, діючи за зразком, а потім самостійно приступає до їхнього виконання. Індивідуалізація розвитку дошкільників реалізується через взаємодію з матеріалами, з урахуванням права вибору дітей, природних потреб та вікових можливостей».

Микола Зайцев розробив унікальну методику навчання читанню і лічби на основі оригінальних кубиків. «Навчання базується на сприйнятті (зір, слух, тактильні відчуття, інтуїція), стимулює практичну діяльність дитини, розвиває її пізнавальні здібності. “Кубики Зайцева” дозволяють навчити дитину поступово читати по складам».

За словами Ш. Амонашвілі, «система освіти та навчання - це "педагогіка цілісного життя дітей та дорослих", яка базується на принципах гуманності та віри в дітей, виховання через творчість та співпрацю вчителів з дітьми, де батьки також розглядаються як вчителі . Педагогіка людини - це педагогіка дисципліни, любов до дитини не може завдати їй шкоди. За словами Амонашвілі, дітям слід пропонувати те, чого вони не можуть зробити колись, а зараз, і перші кроки мають привести їх до перших успіхів, а не до невдач. На думку вчителя-новатора, головне в освіті-це спонукати дітей шукати себе, свій спосіб пізнання світу, ми повинні навчити їх самостійності, підготувати до

життя «дорослих». Це роль і відповідальність вчителя і вихователя. Моральні основи дитячої співпраці в системі Ш. Амонашвілі - це вміння радіти успіхам інших, готовність прийти на допомогу, і не тільки всередині свого колективу: діти старшого віку допомагають більшій кількості молодих людей, піклуються про них. Цікавими методологічними нововведеннями в цій концепції є:

- неприпустимість порівняння дітей між собою («він найрозумніший у нашій країні, візьміть його приклад»);
- навчання на кількох рівнях, доступних для дітей одночасно, наприклад, читання можливе від знання букв для одних до читання для інших;
- участь дітей у побудові класів, у складанні завдань, у створенні власного посібника, у плануванні відповідей».

Борис Павлович та Олена Нікітіна, класики вітчизняної педагогіки та автори багатьох навчальних ігор для дітей. Методи розвитку в ранньому дитинстві зосереджені переважно на дружніх для дітей іграх. За методом Нікітіна вони повинні включати діяльність дитини та батьків разом.

Вони мають великий потенціал, тому що можуть адаптуватися до себе, свого рівня розвитку та своїх інтересів. «Ігри Нікітіна дають кожній дитині можливість подумати про те, що слід додати та покращити. Варіативність цього завдання враховується заздалегідь, по суті, це приводить дітей до творчої роботи. В основному ці ігри - це головоломки, призначені для виявлення та завершення образів, тобто розвитку логіки та творчого мислення. Кожна гра заснована на методі Нікітіна і містить ряд завдань, які діти хочуть вирішити, використовуючи кубики (кубики Нікітіна), картонні блоки, шматочки дизайну тощо. Завдання, що даються дітям, виступають у різних формах: у формі інструкцій, малюнків та макетів. Таким чином діти

вивчають різні способи передачі інформації. Принцип завдання - від простого до складного, з широким діапазоном» [42].

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Дидактична гра як засіб сенсорного виховання дітей дошкільного віку

У дошкільному віці відбувається велика кількість і раціоналізація сенсорного досвіду дитини, оволодіння певними формами сприйняття і мислення, інтенсивно розвивається уява, відбувається формування довільної уваги та пам'яті. швидкий розвиток уяви, формування довільної уваги і пам'яті. Пізнання дитиною навколишнього світу за допомогою відчуттів і сприйняття створює необхідні передумови для виникнення більш складних когнітивних процесів (мислення, пам'яті, уяви). Розвинена чуттєвість є основою для вдосконалення практичної діяльності дитини.

«У дошкільному віці у дитини з'являється бажання розуміти форми і порівнювати подібності та відмінності з відомими йому об'єктами. Найбільш характерні зміни в перші роки життя дитини в основному пов'язані з розвитком основних видів відчуттів. Відчуттям називають відображення внутрішнього стану організму, яке безпосередньо впливає на індивідуальні особливості, природу предметів і явищ об'єктивного світу, а також на відповідні рецептори» [4].

Чутливість слуху також активно розвивається в дошкільному віці: у старших дошкільнят слух в 3-4 рази вище, ніж у молодших. Розвиток тонального слуху сповільнюється. «Поріг чутливості для дітей у віці від 3 до 4 років на 7-11 дБ вище порогу чутливості для дорослих і на 5-8 дБ вище порога чутливості для дітей у віці від 5 до 6 років» [22]. У дошкільному періоді розвивається здатність розпізнавати висоту звуку. Однак фонемі (мова) і музичний слух формуються не з однаковою швидкістю. Фонологічний слух починає розвиватися в кінці 1-го року

життя малюка, а на початку дошкільного періоду дитина розрізняє всі звуки рідної мови, опановуючи пасивної і активної промовою. Сприйняття висоти звуку, відносини між ними не просто навіть багатьом дітям у віці 5 років. Сприйняття звуку, особливо його висоти тону, тембру, має індивідуальні особливості. Слухаючи музику, Дошкільнята в основному зосереджуються на динаміці (ритмі, темпі), посилюючи мелодію і гармонію. Для розвитку музичного слуху у дошкільнят використовуються різні методи і прийоми. Наприклад, в методі непрямого моделювання ви можете навчити дитину моделювати

Властивості і відносини одних об'єктів за допомогою інших суб'єктів. «У дошкільних установах, особливо у дошкільнят старшого віку, він використовується для формування понять "високий " і "низький", " довгий "і" короткий", їх розрізнення і розпізнавання напрямку руху мелодій (період навчання)» [24].

Сенсорне виховання направлено на формування і розвиток сенсорних процесів дитини (відчуттів, сприйняття, вираження), за допомогою яких він набуває досвід орієнтації в зовнішніх характеристиках предметів і явищ. «Його завдання-навчити дошкільнят точно, повністю аналізувати об'єкти, їх характеристики і взаємозв'язки (колір, форма, розмір, розміщення в просторі, висота звуку тощо)» [35]. «Без такої підготовки сприйняття дитини протягом тривалого часу є поверхневим і фрагментарним, не створює необхідної основи для загального психічного розвитку, формуючи спостереження, мислення, сприйняття мови як цілісного відображення предметів, ситуацій, явищ, що виникають у свідомості людини, коли об'єкт безпосередньо впливає на аналізатор. «Процес переходу від відчуття до сприйняття-це перехід до більш складного відображення світу, що підвищує здатність людини активно адаптуватися і трансформувати його. Розвиток сприйняття - це складний процес, який включає засвоєння дитиною певних сенсорних норм, що є результатом соціального досвіду» [78].

Тому дитина вчиться бачити характеристики об'єкта як породу або комбінацію відомих закономірностей. Це означає формування уявлення про основні типи кожної характеристики об'єкта (колір, розмір, форма тощо) - для забезпечення засвоєння сенсорних сигналів. Однак, якщо такі вирази не знають, як дитина розглядає об'єкт, то в процесі ігор, занять, спостереження і розваг цим методам дитини слід спеціально навчати, яка модель відповідає характеристикам конкретного об'єкта, з яким він має справу. Зміст сенсорної освіти в дитячому садку полягає в тому, щоб навчити дітей опановувати сенсорними сигналами і вивчати теми.

У повсякденному житті під час самостійних ігор, роботи, прогулянок діти мають справу з багатьма характеристиками предметів, але вони помічають і розрізняють, і тільки деякі з них реальна практика і спеціальні дослідження підтверджують, що сенсорний досвід, набутий спонтанно без орієнтації на дорослих, дуже бідний і поверхневий. Направляючи сенсорне виховання дитини, слід враховувати його вікові особливості. До 3 років вона все ще не може зрозуміти значення зразка (стандарту), з яким потрібно порівнювати характеристики об'єкта. Коло, куля, кольорова смуга для нього прості і специфічні, як м'яч, годинник, чашка, книга. «Про те важливо забезпечити накопичення різних уявлень, сформувати основу для подальшого засвоєння і використання сенсорних сигналів, працювати з дітьми і використовувати основні форми і кольори, які в подальшому будуть служити сигналами» [42]. Учитель повинен організувати поведінку дитини з предметами, в яких використовуються назви кольорів і форм, привернути увагу до певних характеристик і сприяти формуванню відповідних виразів. В цьому випадку немає необхідності вимагати, щоб дитина обов'язково їх запам'ятав. Повне засвоєння іменників можливо тільки після засвоєння сенсорних сигналів.

При організації «діяльності дітей дошкільного віку виділяються наступні основні моменти [47]:

а) розпізнавання загального об'єкта, створення загального враження про нього;

б) виділення основних частин об'єкта, визначення їх характеристик; в) визначення просторового розташування одних частин щодо інших

(Вгору, вниз, вліво, вправо);

г) виділити невеликі частини об'єкта і уточнити просторове розташування основних;

г) повторна фіксація загального сприйняття і враження від предмета» [47].

У такому порядку розглядаються різні теми, тому такі іспити узагальнюються. Для цього вам потрібно мати уявлення про характерні властивості ґрунту (колір, консистенція, вологість) і рослин (ознаки стебел і листя). Розрізнення звуків у мові (аналіз звуків слів, формування фонологічного слуху) організовано у вигляді підкреслених і розкладених вимов.

Таким чином, методи обстеження, використані в сенсорному утворенні, залежать від характерних властивостей об'єкта (колір, форма, звук, запах) та його призначення. Вони спрямовані на організацію пізнавальної поведінки дітей, формуванню його розумової діяльності. У дитячих садах сенсорне виховання здійснюється під час різних видів діяльності дитини, на заняттях і в повсякденному житті. Всі його форми включають багатий сенсорний досвід, вміння орієнтуватися в різних властивостях об'єктів, виховання культури сприйняття, уважності, здатності реагувати на безпосередній вплив реальних явищ.

У науковій літературі пропонується ряд уроків про умови успішного використання розвиваючих ігор в установах дошкільної освіти [43]: «органічна структура, активізація ігор в діяльності і

розвиток спрямованості; поступове підвищення складності дидактичних ігор з урахуванням рівня навченості дитини і ступеня готовності; з урахуванням особистісних і вікових особливостей дошкільнят, на наш погляд, цю групу педагогічних умов слід доповнити наступними елементами» [43]:

1. Забезпечити взаємозв'язок навчальної та ігрової діяльності в процесі сенсорного виховання дітей дошкільного віку.

2. Реалізація структурних елементів дидактичних ігор в процесі сенсорного виховання відповідно до вікових показників розвитку дошкільнят.

3. Колективний та індивідуальний моніторинг результатів шкільних та ігрових занять.

4. Системність і систематичне використання дидактичних ігор.

5. Застосування дидактичних ігор у вільний від навчання час.

Обґрунтування педагогічних умов полягає в наступному: планування виховання дитини є одним з найважливіших принципів вирішення комплексу навчально-педагогічних завдань в дошкільних освітніх установах, і важливо розуміти принципи дошкільної освіти.

«Ефективність реалізації структурних елементів дидактичних ігор в процесі сенсорного виховання багато в чому залежить від вікових показників розвитку дошкільнят» [26]. При плануванні занять для звикання до розміру, форми і кольору предметів враховуються індивідуальні особливості, а також вік дитини, рівень розвитку.

Засвоєння сенсорних сигналів - тривалий і складний процес. Засвоїти сенсорні відсилання-значить навчитися правильно називати ту чи іншу властивість. Необхідно мати чітке уявлення про тип кожної властивості, серед іншого, різних об'єктів у всіх ситуаціях, використовуючи ці ідеї, необхідно вирішувати сенсорну культуру дитини в області сприйняття форми, розміру і кольору. Знання цих властивостей є основним змістом сенсорного виховання, оскільки вони

являють собою форми, розміри і кольори, які важливі для візуального представлення реальних об'єктів і явищ.

У процесі підготовки використовуються різні дидактичні ігри, наприклад, "будь знайомий з формою предметів". Мета цієї гри-навчити дітей думати про свою форму і виконувати найпростіші дії з предметами. Матеріали, необхідні для гри: відра з кришками, невеликі практичні предмети різних форм і кольорів: піраміди, Куби, цеглини, циліндри, гриби, кульки г". Аналогічна гра називається "знайомство з розміром предметів". Мета гри-навчити дітей виконувати найпростіші дії над предметами з урахуванням розміру. Матеріал: набір великих і маленьких відер (великих 4 і маленьких 5) з різними кубиками. Висота маленького відра становить 10 см, Великого-16 см, розмір великого куба 4.5*4.5*4.5 Маленький 3*3*3. Аналогічна дидактична гра "знайомство з квітами предметів". Мета гри: скорегувати базову поведінку з предметами, щоб накопичити враження про колір дитини. Матеріали, необхідні для гри: відро з кришкою, набір дрібних предметів червоного, жовтого, синього, чорного, оранжевого, білого кольорів (помідори, лимони, сливи, квіти, яйця). Висота відра становить 12 см, Розмір вставки - 3-4,5 см.

У «ранньому дитинстві увага дитини мимоволі, а навчання в класі проводиться в ігровій формі, щоб викликати у дитини інтерес і позитивні емоції» [8]. При організації з дітьми важливо враховувати вікові особливості дитини, обсяг знань в залежності від віку. Моніторинг динаміки психоневрологічного розвитку дозволяє своєчасно виявити дитину із затримкою сенсорного розвитку.

Показники розвитку відображають порядок і вікові лінії формування розуму, рівень розвитку, якого необхідно досягти на кожній віковій стадії. Показники-це навички, сформовані в результаті навмисного педагогічного і педагогічного впливу, тому контроль, що

проводиться за цими показниками, залежить від рівня розвитку кожної дитини.

Саме по цих лініях розвитку Дошкільнята характеризуються швидким темпом і нерівномірним і раптовим розвитком, і їм необхідно визначити вік і пройти контроль, кожен з яких організований вперше і впливає на подальший розвиток дитини. У наступні роки життя вони контролюють подальший розвиток мовного і активного мовного духу, сенсорний розвиток, розвиток ігор, рухів, навичок. На третьому курсі перевіряється Активний мовний розвиток. Зокрема, сенсорний розвиток під час гри не так важливо.

Через «інтенсивних темпів розвитку спостереження за психоневрологічним розвитком у дитини протягом 1 року проводиться щомісяця, 2 роки, один раз в місяць, 3 роки - один раз на шість місяців. Розвиток перевіряється по лінії, близькій до дня народження дитини» [67].

У зміст методології сенсорного виховання дітей входить навчання розрізняти кольори, форми, розміри як особливі властивості предметів, виховання уваги до цих якостей, які є передумовами формування повноцінних сенсорних уявлень. Щоб розрізняти велику кількість характеристик предметів, у дітей виникають труднощі з визначенням слова, але вони швидко засвоюють слово " великий,"невеликий", зосередившись на назві слова форми, діти легко засвоюють його визначення.

«Складніше йде справа з вербальним визначенням кольору. У 2-річної дитини все ще немає стійкого зв'язку між сприйняттям кольору і словами, які його позначають» [28]. Вони успішно використовують назву тільки в певних знайомих ситуаціях. Вихователі не повинні вимагати ретельного використання слів-назв, зручніше використовувати техніку кольорового маркування: зелений - це Різдвяна ялинка. У той же час рекомендується проводити навчання в ігровій формі.

Використовується для занять: кільця, кульки для пряжі, Геометричні фігури.

«Основні методичні прийоми навчання дітей» [80]:

- * «Візуальний ефективний дисплей,
- * Усне пояснення,
- * Усні пропозиції,
- * Виконання доручень,
- * Повторне виконання вправи (якщо дитині важко виконати дію, вчитель повинен взяти його за руку і виконати дію самостійно);
- * Для запуску класу з об'єктом пред'являються такі вимоги;
- * «Підготовка складних і знімних іграшок (кілець, пірамідок);
- * Ручні, дидактичні іграшки даються дітям після демонстрації поведінки дорослим;
- * Рекомендується проводити перше заняття в невеликих групах (3-4 людини) дітей;
- * Демонстрація поведінки зі складними іграшками повторюється кілька разів, поки дитина не засвоїть порядок рухів і не освоїть відповідні дії;
- * Більшу частину часу слід приділяти самостійній поведінці дітей з предметами.;
- * Мова вчителя повинна бути короткою, але слова повинні бути пов'язані з об'єктами і діями, які вони позначають[76].

Основні «вимоги до організації індивідуальних занять» [47]:

1. Перш ніж давати вказівки, необхідно поспостерігати, чи проявляє дитина інтерес до матеріалу і чи варто його розглядати. Якщо це не так, вихователь запрошує її подивитися, що у нього є для неї. Тут допоможуть емоційні та містичні слова.

2. Ця інструкція повинна бути чіткою, короткою і зрозумілою, з використанням ігрових технологій. Наприклад: "подивіться, як літають

милі повітряні кульки!"Піднесіть кожну кульку до нитки одного кольору."

3. Після інструктажу дитині надається можливість самостійно виконати завдання. Якщо це їй не під силу, вихователь спільної діяльності показує, що потрібно робити (як виконувати): "подивися сюди у вікно". (Він малює пальцями коло і пропонує малюкові зробити це). Спробуйте знайти такий же.Якщо дитина виконує завдання після нього, дайте йому щось подібне. Тут важливо, щоб вона не тільки виконувала завдання, а й вчилася правильно себе вести.

4. Якщо дитина справляється з деякими завданнями в одній групі (наприклад, сприйняття кольору), то можна переходити до гри в іншій групі (сприйняття розміру).

5. Не намагайтеся грати у багато ігор за один урок, особливо якщо завдання дається дитині нелегко.

6. Якщо дитина постійно відчуває труднощі, варто повернутися і знати, що після вправ в грі, які вона легко виконувала, почалося гальмування.

7. Якщо в кінці уроку дитина здатна виконати певні завдання, то наступний урок слід починати з нього .

8. Якщо в кінці уроку дитина зазвичай не справляється із завданням і виконує його на наступному завданні, це означає, що у неї накопичується втома за цей час, і діяльність припиняється, коли з'являються інші ознаки втоми. Важливо пам'ятати, що дитина здатна проявляти інтерес до занять і в той же час втомлюється. Тривалість роботи може становити від 3 до 15 хвилин, в залежності від віку дитини та індивідуальних особливостей.

9. Вихователі повинні створювати умови для психологічного комфорту в класі: не робити різких зауважень, не лаяти, не підганяти» [47].

Підібраний нами комплекс дидактичних ігор ілюструється в додатку А.

2.2. Аналіз результатів експериментального дослідження

З метою аналізу і вдосконалення процесу сенсорного виховання дітей дошкільного віку на базі Преображенського ясла - саду проведено педагогічний експеримент, в якому взяло участь 10 дітей дошкільного віку. Метою педагогічного експерименту постало вивчення процесу сенсорного виховання дітей дошкільного віку засобом дидактичних ігор. Респондентів було розподілено на дві групи: експериментальну і контрольну.

На першому етапі експерименту (констатувальному) проведено діагностику рівня впливу сенсорного виховання. На меті підібраних діагностичних методів було визначення ступеню прояву рівня сформованості знань про властивості предметів.

Також проведено відповідну роботу з подальшим урахуванням розвивального середовища закладу дошкільної освіти. Вивчивши особливості і зміст роботи з формування сенсорної культури в дошкільному дитинстві була проведена діагностика знань про якості та властивості предметів з дітьми раннього віку використовувалася методика Е. Пилюгіної, «яка заснована на завданнях різного типу діяльності» [48]. За її методикою було «відібрано завдання різного типу діяльності:

- групування предметів;
- вибір за зразком;
- елементарні конструктивні дії» [48].

«Перше завдання полягало в наступному: дітям пропонувалися дві смужки гладкого картону 4x18 см червоного і синього кольору і 6 кружечків (3 червоних і 3 синіх). Треба було покласти кружки на «доріжку» так, щоб вони «сховалися». Друге завдання: дітям показували

5 брусків, складених «вежею» (накладених один на інший), одного кольору: червоного або синього. Дитині давали 5 брусків червоного та 5 брусків синього, перемішаних довільно, і пропонували зробити «вежу» такого ж кольору, як у дорослого. Якщо дитина не могла відібрати предмети відповідного кольору і розмістити їх в заданому порядку, то дорослий детально демонстрував виконання завдання» [48].

«Друге завдання, як і попереднє, могло бути виконано по-різному, але найбільш високий рівень його виконання вимагав застосування більш складних дій з кольором, ніж розкладання кружечків на «доріжках»: дитина повинна була співвідносити колір дібраних предметів з кольором зразка, що знаходились від нього на певній відстані. Наступна група завдань передбачала вибір за зразком одного з двох кольорових об'єктів (брусків)» [48].

«Третє завдання полягало в наступному: дітям давали червоний і синій бруски. Спочатку дитині пропонувався вибір за зразком. Однак при цьому вводилися слова-назви кольору. Показуючи червоний брусок, пояснювали: «Це червоний», – потім давали синій брусок і теж пояснювали: «Це синій». Після того як дитина розглянула предмети, назви повторювалися ще раз. Далі по пред'явленню наочного і словесного зразка дитина знаходила такий же і давала його дорослому» [48].

«Четверте завдання супроводжувало словесними інтерпретаціями: показуючи дитині жовтий брусок, казали, що це лисичка; при показі червоного слідувало пояснення, що це білочка; потім дорослий показував дитині жовтий чи червоний брусок і пропонував знайти таку ж «лисичку» або «білочку» у себе. Вибір за зразком пред'являвся дітям по 4 рази» [48].

У проведенні данної діагностими ми дотримувалися до прописаних автором вимог і застережень. Адекватність обраних

діагностичних методик дуже важлива характеристика до правильно поставленої мети та очікувань кінцевого результату.

При вирішенні завдань різних видів (конструктивного характеру, кольору, форми) у дітей дошкільного віку виявляються різні рівні сформованості знань властивостей предметів і об'єктів. «Кожен з 3-х рівнів сенсорного виховання має свою характеристику:

I. Вищий рівень характеризується тим, що дитина виконує завдання правильно, тобто завдання поставлене дорослим вирішується нею успішно, самостійно; допомога дорослого мінімальна.

II. Середній рівень передбачає також позитивне рішення малюком поставленої дорослим завдання; дитина робить менш 2 помилок і справляється із завданням самостійно; пояснення дорослого мають спрямовуючий характер.

III. Низький рівень характеризується пасивною поведінкою дитини при вирішенні завдання; при повторному поясненні дорослим завдання малюк допускає більш 3-х помилок, він «втрачає» завдання і переходить до простого маніпулювання предметами (об'єктами)» [48].

Обробка результатів передбачала визначення кількості балів по кожному показнику. Нами це зроблено в такий спосіб: 3 бали – висока вираженість, 2 бали – середня вираженість, 1 бал – низька. Відповідно I рівень прояву активності – 14-18 балів, II рівень – 7-14 балів, III рівень – 0-7балів.

Аналіз результатів дослідження представлено в табл. 2.1 і 2.2.

Таблиця 2.1.

Результати констатувального етапу експерименту

(контрольна група)

Ім'я, вік дитини	Показники активності						Показники активності
	1	2	3	4	5	6	
1Паньків Р.,3р.2м.	3	3	3	3	3	3	Високий
2.Орехівський Н.,3р.	3	3	3	2	2	3	Високий

3.Петраковська С.,4р.	3	2	2	2	2	3	Середній
4.Хасанов М.А.,2р.7м.	2	1	1	1	1	1	Низький
5.Сарвалов І.,2р.6 м.	1	1	1	1	1	1	Низький

Таблиця 2.2. Результати формульованого етапу експерименту
(експериментальна група)

Ім'я, вік дитини	Показники активності						Показники активності
	1	2	3	4	5	6	
1.Божок В.,3р.1м.	3	3	3	3	3	3	Високий
2.Маматова Н.,2р.6м.	2	1	1	1	1	1	Низький
3.Шишкова У.,3р.2м.	2	2	3	2	2	3	Середній
4.Дмитро Х.,2р.9м.	1	1	1	1	1	1	Низький
5.Кирило С.,2р.11м.	1	1	1	1	1	1	Низький

Отже, за результатами матеріалів діагностики сформованості рівня знань про властивості відповідно до вікових можливостей дітей певного дошкільного віку нами узагальнено в діаграмах на рисунках 2.1. і 2.2.

Рис. 2.1. Результати констатувального етапу експерименту (контрольна група)

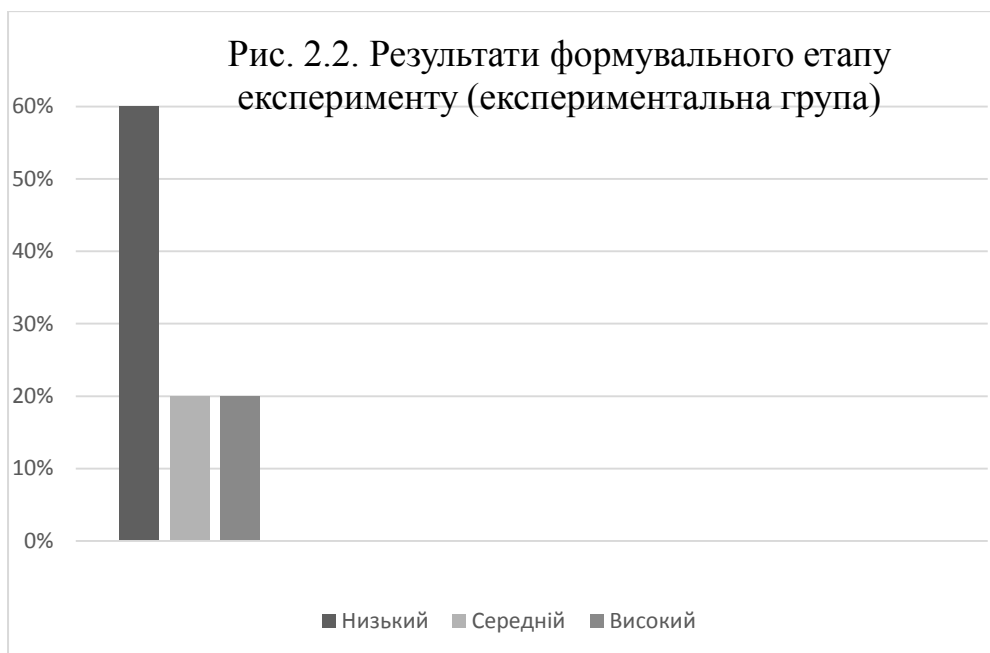

Рис. 2.2. Результати формувального етапу експерименту (експериментальна група)

Отже, ґрунтуючись на результатах діагностики, яка продемонструвала незначну кількість дітей з високим рівнем сенсорного виховання, і значну кількість дітей з низьким рівнем. Слід стверджувати, що формування сенсорики дітей дошкільного віку

засобами дидактичної гри відбувається відповідно до темпу розвитку кожної дитини, до оточення, зокрема перебуванні в розвивальному середовищі закладу дошкільної освіти. Важливу роль відіграє правильно підібраний комплекс дидактичних ігор конкретним вихователем для конкретного вихованця.

Відповідно до результатів діагностики, яка продемонструвала незначну кількість дітей з високим рівнем сенсорного виховання, і значну кількість дітей з низьким рівнем сенсорного виховання, був зроблений висновок про необхідність проведення подальшої роботи для сенсорного виховання дітей дошкільного віку за допомогою дидактичних ігор, спрямованих на поліпшення засвоєння знань про властивості предметів.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз наукової літератури в розрізі досліджуваного феномену дозволив з'ясувати, що сенсорне виховання – це цілеспрямоване удосконалення, розвиток у дітей сукупності сенсорних процесів (відчуття, сприйняття і уявлення), формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, колір, величину. Концептуальним вважаємо визначення сенсорних еталонів – уявлень, які склалися в суспільстві про основні якості предметів. Поступове ознайомлення дітей з різними видами сенсорних еталонів та їх систематизація – одне з надважливих завдань сенсорного виховання в дошкільному віці. Його основою має слугувати організація дорослими (педагогами й батьками) дій дітей з обстеження та запам'ятовування основних різновидів кожної властивості, що здійснюється, передусім, у процесі їх провідної діяльності – гри. Так дитина паралельно засвоює слова, що означають основні різновиди властивостей предметів, а слово-назва закріплює сенсорний еталон, дає змогу точніше й усвідомленіше його застосовувати. Але це можливо за умови, що слова-назви вводяться на основі власних дій дитини з обстеження та використання відповідних еталонів, чому беззаперечно сприяє використання дидактичної гри у сенсорному вихованні дітей дошкільного віку.

За результати аналізу літератури з проблеми дослідження визначено, «що гра, зокрема дидактична гра, – це особливий вид діяльності дошкільника, що завжди носить творчий характер. Дитину приваблює в дидактичній грі не повчальний характер, а можливість проявити активність, виконати ігрову дію, домогтися результату, виграти» [2]. Можливість навчати маленьких дітей за допомогою активної, цікавої для них діяльності – відмінна особливість дидактичних ігор. Дидактичні ігри можуть проводитися поза заняттям або бути складовою частиною занять, але головна їх функція залишається незмінною: вони навчають і закріплюють знання дітей дошкільного віку

в ігровій формі. Дидактичні ігри та вправи для дітей доцільно проводити послідовно, систематично, відмежовуючи завдання, що передбачають роботу з різними властивостями предметів. У напрямі сенсорного виховання дітей дошкільного віку дидактичні ігри й вправи покликані удосконалити сприйняття дитиною характерних ознак предметів.

У роботі з'ясовано: «...сучасна методика сенсорного виховання спрямована, передусім, на формування пізнавальної активності дитини. Для цього вона повинна володіти процедурою обстеження залежно від його мети» [7]. Важливим для нашого дослідження було те, що «під час організації діяльності дошкільників виокремлюють такі головні моменти: сприймання цілісного предмета, створення загального враження про нього; виокремлення основних частин предмета, визначення їх властивостей; визначення просторового розміщення одних частин відносно інших; виокремлення дрібніших частин предмета і з'ясування їх просторового розміщення щодо основних; повторне цілісне сприймання предмета, закріплення враження» [69].

Під час проведення експериментальної роботи ми дотримувалися правил: «на заняттях по сенсорному вихованню кожним завданням передбачено вирішення сенсорних завдань за наявності у дітей різних умінь і навичок. У свою чергу, на цих же заняттях діти набувають нові знання, вміння, які використовуються ними в інших видах діяльності. Сенсорне виховання планується в тісному взаємозв'язку з усіма іншими розділами роботи і відповідно до віку, навичок й рівня інтелектуального розвитку дошкільника» [51].

Наукова розвідка дозволила обґрунтувати й довести ефективність низки педагогічних умов використання дидактичної гри у процесі сенсорного виховання дітей дошкільного віку, зокрема, наступних: забезпечення взаємозв'язку навчальної та ігрової діяльності у процесі сенсорного виховання дітей дошкільного віку; реалізація структурних складових дидактичної гри під час сенсорного виховання відповідно до

вікових показників розвитку дітей дошкільного віку; колективне та індивідуальне відслідковування навчального та ігрового результату; системність та систематичність використання дидактичних ігор; застосування дидактичних ігор у позанавчальний час.

З метою аналізу і вдосконалення процесу сенсорного виховання дітей дошкільного віку на базі Преображенського ясла-сад проведено педагогічний експеримент, в якому взяло участь 10 дітей дошкільного віку. Метою педагогічного експерименту постало вивчення ефективності педагогічних умов щодо сенсорного виховання дітей дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

Ґрунтуючись на результатах діагностики, яка продемонструвала незначну кількість дітей з високим рівнем сенсорного виховання (20% респондентів), і значну кількість дітей з низьким рівнем сенсорного виховання (50% респондентів), був зроблений висновок про необхідність проведення подальшої роботи і впровадження педагогічних умов для вдосконалення процесу сенсорного виховання дітей дошкільного віку за допомогою дидактичних ігор, спрямованих на поліпшення засвоєння знань про властивості предметів.

Для удосконалення процесу сенсорного виховання залучено перспективне планування закладу дошкільної освіти, проведено низку занять та ігор спрямованих на сенсорний розвиток дітей дошкільного віку. З метою покращення результатів означеного напрямку здійснювалась активна співпраця з батьками, а з дітьми проводилася запланована робота практичного характеру.

Перебіг формувального етапу експерименту та результати контрольного зрізу довели, що дидактичні ігри змістом, формою організації, правилами і результативністю сприяють формуванню у дітей умінь аналізувати, порівнювати, зіставляти, виділяти ознаки предметів. Також відзначено, що в результаті проведеної роботи з дітьми дошкільного віку якісно покращились кількісні показники рівня їх

сенсорного виховання. Узагальнимо, що процес сенсорного виховання дітей дошкільного віку відбувається ефективно при дотриманні запропонованих педагогічних умов та використанні відповідної системи дидактичних ігор і вправ на заняттях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альтхауз Д. Цвет, форма, количество: опыт работы по развитию познавательных способностей детей дошкольного возраста / Укр. пер. с нем. под редакцией В.В. Юршайкина. М.: Просвещение, 2004. 64 с.
2. Артемова Л. В. Дидактичні ігри і вправи в дитячому садку : учебное пособие / Л.В. Артемова, О.П. Янківська. Київ : Радянська школа, 1987. 126 с.
3. Бауэр Т. Психическое развитие младенца. Пер. с англ. А.Б. Леоновой. Второй вид. М.: Прогресс, 2014. 319 с.
4. Башаевой Т. В. Развитие восприятия у детей. Форма, цвет, звук. Попул. пособие для родителей и педагогов. Ярославль: Академия развития, 2007. 237 с.
5. Біне А. Вимірювання розумових здібностей / Пер. з франц.: Дельта, 2009. 431 с.
6. Венгер Л. А. Воспитание сенсорной культуры ребенка от рождения до 6 лет: кн. для воспитателя дет. сада / Л.А.Венгеров, Е.Г. Пилюгина, Н.Б. Венгер. Под ред. Л.А. Венгера. М.: Просвещение, 2005. 144 с.
7. Венгер Л. А., Пилюгина З.Г., Зенгер Н.Б. Воспитание сенсорной культуры ребенка. М.: Просвещение, 2008. 218 с.
8. Радуга^ Программа и руководство для воспитателей 1-й младшей группы детского сада. М.: Просвещение, 2003. 224 с.
9. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давыдова. М.: Педагогика, 2001. 480 с.
10. Воспитание детей раннего возраста: пособие для воспитателей детского сада и родителей / Е.А. Смирнова, Н.Н. Авдеева, Л.Н. Галигузова и др. Москва: Просвещение, 2006. 158 с.
11. Воспитание и обучение детей раннего возраста / Под ред. Л. Н. Павловой. М., 2006. 211 с.

12. Виховання і навчання дітей раннього віку: кн. для вихователя дит. саду / Т.М. Фонарьов, С.Л. Новосьолова, Л.І. Каплан та ін: Під ред. Л.М. Павлової.: Просвіта, 2006. 176 с.
13. Виховання та розвиток дітей раннього віку: Посібник для вихователя дит. саду / В.В. Гербова, Р.Г. Казакова, І.М. Кононова та ін; / Под ред. Г.М. Ляміній.: Просвіта, 2000. 224 с.
14. Внук О. Д. Сенсорний розвиток дітей раннього віку / О.Д. Внук // Дошкільний навчальний заклад. 2011. № 8. С. 29-32.
15. Водолага Н. В. Шляхи розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників // Дошкільна освіта. 2003, №2. С.16-21.
16. Галанова Т. В. Розвиваючі ігри з малятами до 3-х років. Популярне посібник для батьків та педагогів. Ярославль: Академія розвитку, 2006. 240 с.
17. Галігузова Л. М., Смірнова Є.О. Сходи спілкування: від року до семи років. М.: Просвещение, 2002. 142 с.
18. Гальперін Л. Я. Навчання та розумовий розвиток у дошкільному віці // Психологія як об'єктивна наука, 2008. С. 357-389.
19. Гурського Г. Якого кольору? Якої форми? (Робота з розвитку сприймання в групах дітей раннього віку) // Дитячий садок. 2002. №4. С. 78-83.
20. Дидактичні ігри і заняття з дітьми раннього віку: посібник для вихователя дит. саду / Є.В. Зворигіна та ін; під ред. С.Н. Новосьолової. М.: Просвещение, 2005. 144 с.
21. Дошкільна педагогічна психологія / за ред. Д. Ф. Ніколенка. Київ :«Вища школа», 2007. 294 с.
22. Дубровіна І. В. Психологія: підручник для студ. середовищ. пед. навч. закладів. М.: Видавничий центр "Академія", 2002. 464 с.

23. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія (курс лекцій і практикум): навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О., 2006. 320 с.
24. Дьяченко О. Дошкільний вік: психологічні підстави освітньої роботи з розвитку здібностей // Дошкільне виховання. 2015. № 1. С. 46-50.
25. Ельконін Д. Б. Психологія гри. 2 изд. М.: Владос, 2009. 359 с.
26. Жічкіна А. Значущість гри в розвитку людини // Дошкільне виховання. 2002. № 4. С. 2-6.
27. Забрамная С. Д. Від діагностики до розвитку: матеріал для психолого- пед. вивчення дітей в дошкільному закладі і поч. класах шкіл. М.: Нова школа, 2016. 64 с.
28. Запорожець А. В. Сенсорне виховання дошкільнят. М.: Просвітництво, 2003. 365 с.
29. Ільїна М. Н. Розвиток дитини від першого дня життя до шести років: тести і розвиваючі вправи: Дельта, 2001. 159 с.
30. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І.М. Дичківська. Київ: Академвидав, 2004. 351 с.
31. Козлова С.А., Куликова Т.А. Дошкільна педагогіка: Навч. посібник для студентів пед. навч. закладів. 3-е вид., доп. Київ : Видавничий центр "Академія", 2001. 416 с.
32. Колір. Форма. Величина. Число : для кожної дитини, родини, вихователя, вчителя / Л.В. Артемова. Київ : Томіріс, 2017. 176 с.
33. Колядіна А.Л. Розвиваємо інтелект з малку (з досвіду роботи) // Дитячий садок. 2001. №10. С. 52-57.
34. Котлевская В. В. Дошкільна педагогіка. Розвиток мови і інтелекту в іграх, тренінгах, тестах. Ростов-на-Дону : Фенікс, 2002. 247 с.

35. Кроха: Посібник з виховання, навчання і розвитку дітей до трьох років / Г.Г. Григор'єва, Н.П. Кочетова та ін. 3-е изд., перероб. М.: Просвещение, 2000. 256 с.
36. Крутецкий В. А. Психологія: Навч. для учнів пед. училищ. Вид. 2-е, перероб. і доп. М.: Просвещение, 2016. 336 с.
37. Малікова Ю. В. Сенсорне виховання у спадщині видатних педагогів минулого / Ю. В. Малікова // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: зб. наукових праць. Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2000. № 3-4. С. 151–153.
38. Математика для навчання дітей у дитячому садку і будинку. "У- Факторія" Єкатеринбург, 2008, 135 с.
39. Морозова О., Тихеева И. Дошкольный возраст: сенсорное развитие и воспитание // Дошкольное воспитание. 1993. No 5. С. 54-55.
40. Мусевич В. С. Феномени сенсорного розвитку дітей: підручник для студ. вузів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2014. 210 с.
41. Мухіна В. С. Іграшка як засіб психічного розвитку дитини // Вікова психологія. Дитинство. Отроцтво. Юність. Хрестоматія: навчальний посібник для студентів пед. вузів / Упоряд. Мухіна В.С., Хвостов А.А. М: Академія, 2019. С. 211-218.
42. Немов Р.С. Психологія: Навч. для студ. вищ. пед. навч. закладів: У 3 кн. 4-е вид. М: Гуманіст. вид. Центр ВЛАДОС, 2001. Кн. 1: Загальні основи психології. 688 с.
43. Олійник Л. М. Формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Олійник Лія Миколаївна. Київ, 2005. 209 с.

44. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.
45. Педагогічні умови сенсорного розвитку дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва / Н. Сех // Молодь і ринок. 2018. № 9. С. 150-154.
46. Пере-Клерман О.М. Роль соціальних взаємодій в розвитку інтелекту дітей / Пер. з фр. А.Л. Шаталова М: Педагогіка, 2014. 284 с.
47. Пізнавальні процеси і здібності в навчанні: Навч. посібник для студентів пед. ін-тів / За ред. В.Д. Шадрикова, Н.П. Анісімова та ін; М: Просвещение, 2010. 142 с.
48. Пілюгіна В. А. Сенсорні здібності малюка: ігри на розвиток сприйняття кольору, форми, величини у дітей раннього віку: кн. для вихователів дит. саду і батьків. М: Просвіта: АТ «Учбов. Мет.», 2016. 112 с.
49. Плеханов А., Писарєв Д. Поважати людську . С. 54-57.
50. Подд'яков Н. Дитина-дошкільник: проблеми психічного розвитку і саморозвитку // Дошкільне виховання. 2008. № 12. С. 68-74.
51. Половенко О. Л. Заняття по сенсорному вихованню (з дітьми раннього віку): посібник для вихователів дит. садка. Київ : Знання, 2013. 96 с.
52. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: [навч. посіб. для студ.вищ. навч. закладів] / Т. І. Поніманська. Київ : «Академ-видав», 2006. 456 с.
53. Попова С .В. Виховання та розвиток дітей раннього віку: Учеб. метод. посібник з дошкільної педагогіки для студентів-заочників фак. дошкільн. виховання пед. інститутів. М: Просвещение, 2014. 64 с.

54. Психология и педагогика игры дошкольника : материалы симпозиума / ред.: А. В. Запорожец, А. П. Усова. М: Просвещение, 2016. 351 с.
55. Психологія дошкільника. Хрестоматія для пед. навч. заведень / Под ред. Урунтаева Р.А. М: Изд. Центр «Академія», 2017. 337 с.
56. Ранній вік (від року до трьох) // Смирнова Е.О. Психологія дитини від народження до семи років. М: Школа-прес, 2017. С. 145-237.
57. Рогов Є. І. Загальна психологія. М: Владос, 2002. 426 с.
58. Розвиток мислення та розумове виховання дошкільника / Под ред. М.М. Подд'якова. М: Педагогіка, 2013. 200 с.
59. Розвиток пізнавальних здібностей у процесі дошкільного виховання / За ред. Л.А. Венгера. М: Педагогіка. 2009. 224 с.
60. Розвиток пізнавальних і вольових процесів у дошкільнят / Под ред. А.В. Запорожця, Л.З. Неверович. М: Просвещение, 2012. 420 с.
61. Розвиток сприйняття в ранньому дошкільному дитинстві / Під ред. А.В. Запорожця, М.І. Лісіна. М: Просвещение, 2016. 302 с.
62. Сенсорне виховання в дитячому садку: Посібник для вихователів / Под ред. М.М. Подд'якова, В.М. Аванесова. 2-е вид., испр. и доп. М: Просвещение, 2001. 192 с.
63. Сенсорне виховання дітей раннього віку через сприйняття кольору // Перші кроки: (Модель виховання дітей раннього віку), 2002. С. 303- 310.
64. Сенсорний розвиток дошкільнят. Ранній вік / М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. Харків : Вид-во «Ранок», 2015. 192 с.
65. Сенсорні здібності малюка: Ігри на розвиток сприйняття кольору, форми і величини у дітей раннього віку: кн. Для

- вихователів дит. саду і батьків. М: Просвещение: АТ «Учеб. літ.», 2016. 95 с.
66. Смольникова Г. Розвиваймо у малят сенсорику та дрібну моторику / Г. Смольникова // Дошкільне виховання. 2010. № 7. С. 20-22.
67. Столяренко Л. Д. Основи психології. Видання п'яте перероблене. Ростов-на-Дону : Фенікс, 2002. 277 с.
68. Субботский Є. В. Дитина відкриває світ. Кн. для вихователя дит. саду М: Просвещение, 2011. 207 с.
69. Тарасенко Г. С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Навчально-методичний посібник / Г. С. Тарасенко. Київ : Вид-во «Ліра-К», 2010. 320 с.
70. Теория и практика сенсорного воспитания в детском саду / Под ред. А. П. Усовой, Н. П. Сакулиной. М, 2005. 213 с.
71. Тихомирова Л. Ф. Розвиток пізнавальних здібностей дітей: Популярне посібник для батьків та педагогів. Ярославль: Академія розвитку, 2016. 192 с.
72. Толлінгерова Д. Психологія проектування розумового розвитку дітей. Прага, 2014. 48 с.
73. Уайт Б. Перші три роки життя. Перек. з англ. М.: Педагогіка, 2003. 176 с.
74. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. М.: Изд. Центр«Академия», 2007. 243 с.
75. Урунтаева Г. А. Дошкільна педагогіка: Навч. посібник для пед. навч. закладів. 2-е вид. Москва : вид. центр "Академія", 2017. 335 с.
76. Формування сприйняття у дошкільника / Под ред. А.В. Запорожця, Л.А. Венгера. М: Просвещение, 2010. 280 с.

77. Фунтікова О. О. Дитина й розумова діяльність: до питання про навчання / Фунтікова О. О. // Дошкільна освіта. 2004. № 4 (6). С. 33–37.
78. Кто він – цей малюк. Психічне життя немовляти // Популярна психологія для батьків: 2-е вид. испр. / Под ред. А.С. Співаковського. С.- Петербург, 2017. С.67-87.
79. Чуприкова Н. І. Розумовий розвиток і навчання: Психологічні основи розвиваючого навчання: АТ «Сторіччя», 2015. 192 с.
80. Шаграева О. А. Дитяча психологія: Теоретичний та практичний курс: навч. посібник для студентів вищ. навч. Зведений. М: Гуманит. вид. центр ВЛАДОС, 2001. 368 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Комплекс занять з сенсорного виховання дошкільників

Пропонуємо декілька фрагментів занять, покликаних створити умови і забезпечити процес сенсорного виховання дітей дошкільного віку.

Заняття «Знайомство з формою предметів» має на меті навчити дітей виконувати найпростіші дії з предметами, звертати увагу на сенсорну характеристику іграшок, викликаючи емоційно-позитивний відгук. Матеріал, що необхідний для проведення заняття наступний: відерце з кришкою і дрібні, зручні для захоплювання предмети різної форми і кольору: пірамідка, кубик, брусок (цеглинка), грибочок, циліндр, яєчко, м'ячик. Висота відерця – 10-12 см; розмір предметів для вкладання – 3-5 см.

Хід заняття. Дорослий показує дитині відерце, закрите кришкою, і пояснює, що в ньому щось є. Знімаючи кришку, демонструє предмети, що знаходяться у відерці. Вони лежать в такій послідовності, щоб дитина могла дістати спочатку більш стійкі предмети – кубик, брусок, пірамідку, грибочок; потім ті, що катаються – циліндр, яєчко, м'ячик. Педагог пропонує малюкові опустити руку у відерце і дістати якусь іграшку. Дитина виймає кубик або брусок. Дорослий: «Яка гарна іграшка! Молодець, що дістав її з відерця!» – викликаючи у малюка емоційний відгук. Надавши можливість розглянути кубик, пограти ним, педагог просить малюка покласти його на стіл і звертає увагу на те, що він стоїть стійко. Нагадує, що у відерці є й інші іграшки, можна дістати ще що-небудь.

У процесі заняття дитина накладає кубик на цеглинку і ставить на нього пірамідку або грибочок. За власною ініціативою вона може спробувати накласти один на інший круглий і овальний предмети, осягаючи на практиці, що вони не накладаються, але зате добре

катаються. Коли всі предмети будуть розглянуті, можна скласти їх у відерце. Спочатку, дорослий проробляє це сам, потім підключає дитину, далі повністю надає їй ініціативу. Якщо ж малюк пасивний на занятті і не виявляє бажання складати іграшки, педагог може м'яким рухом обхопити руку дитини своєю рукою і таким чином виконати всі необхідні дії. Важливо, щоб у дитини при цьому був гарний настрій. Заняття закінчується складанням всіх іграшок у відерце. Якщо дитина відмовиться, дорослий робить це сам. Особливо вподобану іграшку, наприклад, м'ячик, можна залишити для самостійної гри.

Іноді малюк виявляє бажання знову дістати іграшки. У цьому випадку заняття повторюється. Загальна тривалість заняття не повинна перевищувати 5- 8 хв. Заняття може проводитися з одним і тим же матеріалом 3-4 рази. При частковій або повній зміні іграшок воно може бути цікавим більш тривалий період. Дане заняття цікаве і доступне дітям у віці 9 міс. і старше: з малюками першого року життя воно проводиться індивідуально, а починаючи з 1 р. його можна проводити з 2-3 дітьми одночасно.

Заняття «Прощтовхування предметів різної форми у відповідні отвори». Мета заняття – навчити дітей звертати увагу на форму предметів, враховувати цю властивість при виконанні елементарних дій з іграшками. Матеріал для заняття: коробка з отворами різної форми (круглої і квадратної), кубик 4,4x4,4x4,4 см і кулька діаметром 4,5 см. (Куля не повинна проходити в отвір для кубика, а кубик в кругле вікно.)

Хід заняття. Вихователь показує дітям коробку з отворами різної форми. Обводячи рукою круглий отвір, пояснює, що є таке віконце; обводячи квадратний отвір, каже, що є ще й таке віконце. Потім пропонує дітям обвести рукою ці отвори, акцентуючи увагу на тому, що вони різні: таке й таке. Останні слова збігаються з жестом, обвідним форму отворів. Після цього, педагог показує кульку і пояснює, що її можна опустити у віконце. Пропонує дітям пошукати цей отвір. Момент

зникнення кульки вихователь супроводжує радісним вигуком: «Нема кульки!», викликаючи у дітей позитивні емоції. Потім показує кубик, а діти знаходять відповідне вікно. При зникненні кубика в квадратному отворі педагог разом з дітьми висловлює радість, задоволення. По черзі діти самі опускають кульку в круглий отвір. Перед тим як дати предмет у руки малюкові, педагог запитує, в який отвір поміститься кулька. Для самостійної роботи кожна дитина отримує коробку з отворами і предмети для проштовхування. Коробка перед малюком розміщується таким чином, щоб праворуч від нього знаходився круглий отвір, оскільки в праву руку дітям спочатку дається кулька.

Враховуючи, що більшість дітей діють правою рукою і опускають предмет у найближчий крайній отвір, можна припустити, що всі малюки виконують цю дію правильно. Таке легке завдання необхідно для створення емоційно-позитивного ставлення до заняття.

Потім вихователь дає кубик, і діти можуть спробувати опустити його в круглий отвір, але, переконавшись у тому, що він туди не проходить, малюк за пропозицією дорослого проштовхує кубик в квадратний віконце. Якщо дитина не знаходить потрібний ракурс, вихователь допомагає, обхоплюючи своєю рукою її руку і надаючи їй відповідне положення. Таким чином, кубик проштовхується в гніздо заданої форми.

На одному занятті діти можуть виконати завдання 2-3 рази. При повторенні завдання змінюється положення коробки: круглий отвір розміщується ліворуч, і дитині знову дається кулька. За рахунок цього завдання ускладнюється. Якщо діти помиляються у примірянні предметів до отворів, то дорослий спокійно пояснює, що це не те віконце, треба знайти інше. Поступово діти навчаться попередньо приміряти кожен предмет до отворів, вже не намагаючись неодмінно його заштовхнути в перше-ліпше вікно. Подальше вдосконалення дій

полягає в тому, що діти без попереднього примірювання, тільки на око, будуть визначати ідентичність форми предметів і отворів.

Для закріплення отриманих знань у самостійній діяльності дітям дають дидактичні посібники, які використовувалися на заняттях. При відборі матеріалу педагог керується проявом інтересу дітей до даних іграшок. Тривалість заняття 5-8 хв.

Фрагмент заняття «Розкладання однорідних предметів, різних за кольором, на дві групи». Мета – навчити дітей фіксувати увагу на колірних властивостях іграшок, сформувати у них найпростіші прийоми встановлення тотожності і відмінності кольору однорідних предметів, навчити розуміти слова колір, такий, не такий, різні. Матеріал для заняття: палички 8 кольорів (червоного, помаранчевого, жовтого, зеленого, синього, фіолетового, чорного, білого). Для підгрупи (8 дітей) необхідно мати 80 паличок (по 10 кожного кольору). Використовуються наступні поєднання кольору: червоний-синій, жовтий-фіолетовий, помаранчевий-зелений, синій-білий, чорний-жовтий.

Хід заняття. Вихователь показує дітям 5 паличок чорного кольору та 5 паличок жовтого кольору, перемішаних довільно, пояснюючи при цьому, що вони різного кольору. Продемонструвавши паличку одного (чорного) кольору, відкладає її в одну сторону. Потім показує предмет іншого кольору (жовтого), відкладає його в інший бік. Слово-назву кольору вихователь не вимовляє, а вживає слова колір, такий, різні. Взявши в руки ще чорну паличку, вихователь показує її дітям, запитує, куди треба її покласти. Потім прикладає чорну паличку впритул до жовтої і каже, що вони різні. Прикладає чорну паличку до чорної і пояснює, що вона така ж. Так, вихователь розкладає перші дві пари паличок сам. Під час сортування третьої пари предметів вихователь пропонує будь-кому з дітей підійти до свого столу, взяти будь-яку паличку, подивитися, де лежать палички такого ж кольору, і покласти їх разом. Потім пропонує дитині виконати аналогічне завдання з паличкою

іншого кольору. Потім діти по черзі розкладають по одній парі паличок на столі вихователя. Для того, щоб всі були забезпечені достатньою кількістю матеріалу, можна взяти інше кольорове поєднання предметів. Після пояснення і показу малюкам роздають індивідуальний матеріал для групування (палички різного кольору і в різноманітних поєднаннях): кожній дитині по 5 предметів одного і 5 іншого кольору, перемішаних довільно. Щоб виключити наслідування один одному при виконанні завдання, дітям, що сидять поруч, дають об'єкти різного кольору. Малюкам, які швидко впоралися із завданням, можна дати для групування ще 10 паличок, але вже інших кольорів. На першому занятті діти розкладають по 20-30 паличок, при цьому кожна дитина оперує з предметами 4-6 кольорів. Заняття проводиться 1 раз протягом 8-10 хв.

Наступні фрагменти заняття пропонуємо до проведення з дітьми третього року життя. «Співвіднесення предметів двох заданих форм і величин при виборі з чотирьох» – заняття, що має на меті навчити дітей вибирати об'єкти двох заданих сенсорних властивостей – величини і форми – з чотирьох можливих; закріплювати вміння співвідносити різнорідні предмети за формою і величиною. Матеріал: 8-10 решіток з вкладишами (з розрахунку 1 комплект на дитину). Комплекти решіток і вкладишів наступних сенсорних характеристик: великі і малі кола, квадрати, прямокутники, трикутники, овали.

Хід заняття. Для виконання завдання діти об'єднуються по двоє. Вихователь складає дві решітки разом поздовжніми сторонами. В одній решітці є 4 великих і 5 маленьких круглих отворів, в іншій – 4 великих і 5 маленьких квадратних отворів. Приєднуються решітки одна до іншої таким чином, щоб отвори однієї величини розташовувалися по діагоналі, а не поруч. Так, якщо крайніми правими виявляться малі квадрати, то лівіше перебуватимуть великі квадрати, верхніми лівими будуть малі кола і верхніми правими – великі кола. Склавши решітки разом, вихователь бере відповідні вкладиші чотирьох різновидів і звертає увагу

дітей на те, що сьогодні «дім» (решітки) великий, новий і є багато іграшок (вкладишів). Далі він пояснює, що всі вікна в будинку можна закрити, але спочатку треба подивитися уважно: вікна є великі і маленькі. Вихователь жестом обводить різні отвори, потім пояснює, що вікна різні не тільки за величиною, а й за формою. Показуючи на круглі отвори, вихователь пояснює: «Ось такі, круглі». Продемонструвавши квадратні гнізда, він підкреслює: «Ці віконця ось такі, вони іншої форми». Кличе до свого столу двох дітей, пропонує їм взяти по будь-якому великому предмету, відшукати відповідні віконця і закрити їх, потім маленькими вкладишами цієї ж форми пропонує закрити відповідні отвори.

Поступово до столу вихователя по двоє підходять інші діти і також розміщують спочатку по одному великому і по одному маленькому вкладишу однакової форми. При систематичній роботі за пропонованою методикою, як правило, на заняттях вже немає необхідності в розчленованому обстеженні форми і величини, як це робилося раніше. Процес розглядання вкладишів, потім отворів, їх зіставлення, порівняння протікають швидко. Однак деякі діти можуть потребувати допомоги вихователя, спрямованої на організацію послідовного аналізу властивостей і якостей предметів.

Отже, двом дітям пропонуються 2 решітки, складені поздовжніми сторонами з великими і маленькими круглими і квадратними отворами. Грати складаються таким чином, щоб праворуч від кожної дитини перебували б великі отвори. По відношенню до загальної площі столу решітки утворюють ромб. Всі вкладиші розміщуються на розі столу, найближчого до обох дітей.

Вихователь пропонує одному з дітей спочатку закривати всі круглі отвори, другому – тільки квадратні отвори обох розмірів. Педагог показує кожній дитині вкладиші і частину загальної решітки, де їх треба розмістити. Малюки відбирають собі задані вкладиші із загального

матеріалу, призначеного для двох. Після того як діти розмістять вкладиші у відповідних гніздах, вихователь виймає вкладиші, повертає обидві решітки на 90° і пропонує знову виконати завдання, але вже з іншим поєднанням форми і величини предметів. Грати повертати найкраще в одному і тому ж напрямку, за годинниковою стрілкою. Так, якщо в першому випадку хтось з дітей розміщував круглі вкладиші різної величини, то при повороті грат на 90° він буде оперувати з великими колами і маленькими квадратами. При черговому повороті грат на 90° дитина буде розміщувати малі і великі квадрати. І, нарешті, останній поворот решіток дозволить їй виконати завдання з великими квадратами і малими колами.

Деякі діти можуть виконати завдання дещо гірше, ніж зазвичай, не стільки через ускладнення завдання, скільки через відволікаючих увагу дій партнера. Заняття триває 10-12 хв, проводиться з дітьми 1 раз.

Заняття «Викладання з кольорової мозаїки на тему «Курочка і курчата». Мета заняття – фіксувати увагу дітей на тому, що колір є ознакою різних предметів і може бути використаний для їх позначення. Матеріал: коробки з мозаїкою з восьмикутних елементів (у кожному коробку поміщають 1 елемент білої і 6 елементів жовтої мозаїки), панель з отворами для розміщення елементів мозаїки.

Хід заняття. Вихователь починає заняття з виконання пісеньки «Курчата» (муз. А. Філіпенко, сл. Т. Волгіної):

Вийшла курочка гуляти,

Свіжої травички пощипати. А за нею малятка –

Жовті курчатка.

Ко-ко-ко-ко, ко-ко-ко, Не ходіть далеко, Лапками гребіть,

Зернятка шукайте. З'їли товстого жука, Дощового черв'яка.

Випили водиці – Повне коритце.

Вихователь показує дітям білу мозаїку і каже: «Такого кольору у нас буде курочка». Демонструючи елементи жовтої мозаїки, пояснює:

«Такого кольору у нас будуть курчатка». Вихователь розміщує в отворі панелі 1 елемент білої мозаїки і ще раз пояснює, що курочка буде такого кольору. Потім розміщує за курочкою 1 елемент жовтої мозаїки – курчати. Пропонує кому-небудь з дітей підійти до його столу і знайти 1 курчати, взяти його і розмістити на панелі позаду курочки. Якщо дитина виконує завдання невпевнено, то їй допомагають і просять знайти ще курчат. Після того, як всі курчата будуть знайдені і розміщені слідом за курочкою, дітям роздають індивідуальний матеріал для самостійного виконання такого ж завдання. Протягом заняття це завдання вони можуть виконати двічі.

Якщо хто-небудь з дітей допускає помилки при виконанні індивідуального завдання, то вихователь може підказати: «У тебе всі курчатка однакові? Хіба такого кольору курча?», тощо. Заняття триває 8-10 хв, проводиться з дітьми 1 раз.

Наступне заняття – «Викладання з мозаїки на тему «Гуси з гусенятами». Мета заняття – фіксувати увагу дітей на характерних колірних властивостях предметів, вчити чергувати об'єкти за кольором, здійснюючи вибір елементів 3 заданих кольорів з 5 запропонованих. Матеріал: коробки з мозаїкою з восьмикутних елементів (у кожній коробці 10 елементів жовтої, 10 білої, 5 червоної, 5 синьої, 5 зеленої мозаїки).

Хід заняття. Показуючи дітям елементи синьої мозаїки, вихователь пояснює, що такого кольору буває річка. Потім відбирає всі елементи синьої мозаїки, розміщує їх у лівій частині панелі зверху вниз. Показує 1 елемент білої мозаїки, пояснює, що такого кольору буває гусак. Далі демонструє елемент жовтої мозаїки і теж пояснює, що такого кольору буває гусеня. Розмістивши на панелі елементи білої і жовтої мозаїки по черзі, вихователь каже дітям: «Гусак пішов і гусенят повів». Після цього запрошує до свого столу всіх дітей по черзі і пропонує їм знайти по 1 елементу білої і жовтої мозаїки (гусака з гусеням) та розмістити їх на

панелі. Коли всі елементи будуть по черзі розміщені, вихователь читає дітям чотиривірш з вірша М. Клокова «Гуси»:

Білі гуси на річку йдуть,
Білі гуси гусяток ведуть.
Білі гуси вийшли на луки,
Крикнули гуси: «Га-га-га!».

Потім вихователь дає кожній дитині комплект мозаїки для самостійної роботи. Завдання вважається успішно виконаним, якщо дитина чергує об'єкти за кольором самостійно або з незначною допомогою дорослого. У тому випадку, якщо дитині потрібен поелементний диктант, з нею проводиться індивідуальна робота у вільний час. Заняття проводиться 1 раз тривалістю 10-12 хв. У самостійній діяльності під контролем вихователя діти використовують мозаїку восьми кольорів.

Додаток Б

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Терлецький Олександр Олександрович,
УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній, науковій та інших видах діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на безпосередню перевірку власних наукових, навчальних, навчально-методичних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

– надавати достовірну інформацію про методики й результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну (творчу) діяльність;

– контролювати дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти;

– об'єктивно й неупереджено оцінювати результати навчання здобувачів вищої освіти;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх функційних обов'язків;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в різних видах діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників університету;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

20.10.2021 р.

(дата)

(підпис)

Олександр Терлецький

(ім'я, прізвище)